

AGUILANIU

Més aviat dit avui *Aguinaliu*. Poble de la Baixa Ribagorça, entre Benavarrí, Fonz i Graus, molt poc a l'O. de Jusseu. Però hi ha brusca diferència, no sols en el parlar, sinó en el paisatge i tota la fesomia de les dues localitats: airejat, Jusseu, cases i carrers de tota condícia, terres menades activament; el d'Aguilaniu, aire pobre, xeixó, de subsistència pastoril, vida pecuària on compta més la cabra, l'ovella i el marrà que no el pagès. No ens enganyi l'aire català del nom del poble: la frontera lingüística passa entremig dels dos, per més que hi hagi detalls més aviat aragonesos en el parlar de Jusseu, però encara hi preponderen els catalans; molt més escassos a Aguilaniu. Val a dir que ara predomina sòlidament la forma *Aguinaliu*,¹ que desorienta l'estudiós, deixant-la opaca quant a l'origen. Això, junt amb el caràcter encara un poc mixt del parlar d'aquest poble, i la fesomia fallaçment catalana del nom, invita a admetre encara l'escorcoll d'«Aguilaniu», i explicar ací aquest nom (no tractat en l'article *Els Noms dels municipis de la Cat. Aragonesa*, E. T. C. II, 43-141).

PRON. POP. No tinc nota d'haver-ho oït altrament que *aginaliü* o *ginaliü* en els pobles del voltant. I una tal forma escapçada no és recent, car un *Joan de Guilaniu* consta mercadejant des de Bna., el 1386, Rubió, *Diplomatari de l'Or. Cat.*, 634; és plausible admetre que fos un ribagorçà immigrant a la costa marina. No és que la idea de 'niu d'àngüles' ens pugui sobtar, però entre una cosa i altra, i també pel fet que aquest poble està ben enclotat és natural que sorgeixen dubtes.

Més que més havent-se demostrat que hi ha bastants noms de pobles catalans en *-iu*, com els nombrosos ben establerts en l'article d'E. T. C. I, 40-55 (amb cua cap a Aragó), que provenen de NPP germànics, fixats en la forma de genitiu (*-ICI* o *-RICI*) que ha parat en *-iu*.

A base d'aquell *Guilaniu*, ¿pensaríem en un dels tants NPP compostos en *WILI*? Això no pot ser perquè no hi ha base germànica per a la resta del nom (no hi ha noms en *-NIK*); caldria pensar si de cas en els noms en *-NÍWJ-*, però que només formaven femnins, i no hi sol sobreviure la *-U-*, sinó tornada *g(u)*, o bé amb reducció de *-WJ-* a *ĭ*. O bé ¿partir de *WINI-* amb *-LEIK*, per ventura esdevingut *-LIK*? llavors tindríem una espècie de rigodon: metàtesi *-N-L-* > *-L-N-* (com consta en la forma del nom del mercader) i després altre cop metàtesi *-L-n-* > *-n-l-*, amb *Guin-* en la forma moderna, tornant a *Guin-* o *Guil-* inicial, sense *A-*. Com que pertot trobem cal camí, no tenint ni tan sols comprovada l'existència de cap d'aquests compostos germ.; i com que les formes en *Ag-* han predominat des d'antic i continuen predominant fins ara, ja es veu que no anàvem bé. I les mencions medievals ens acaben de convèncer que ve de *AQUILA* + *NIDUS* 'niu d'àngüles'.

DOC. ANT. *Kastro Aquilanido* a. 987, Abadal, *Pallars i Rbg.*, núm. 270.

Aquila Nido a. 1078, citat prop de *Castarlenas* i d'algun altre nom de cap a Graus (*EEMCA* v, 542).

Aguilanit a. 1240, MiretS, *TemplH*, 235.

Aguilaniu a. 1620 (*B. Assoc. Exc. C.* XI, 126).

I avui existeix el cognom arag. *Aguilaniedo* (p. ex. el jurista aragonès Llanas *Aguilaniedo*, *Rev. Gral. de Legisl. y Jurispr.* xcvii, Md. 1900, p. 5), on el ll. *nīdus* 'niu' apareix en la forma *niedo*, molt estesa pel Nord d'Aragó, des de la vall de Gistau fins a Fonz (*niedo*) i fins a la de Benasc (*niet*), i el gascò bigordà (*id.*), i que és justament la que tinc recollida a Jusseu i Aguilaniu, pronunciat aquí *njédo*, probablement d'un col·le. **NIDETUM* (*DECH* IV, 226, n. 1).

Verament no hi ha objeccions sòlides contra l'etimologia 'niu d'àngüles' a què ens porten totes les formes antigues. No hi fa res que el poble estigui enclotat, perquè devia designar primer el castell («castrum *Aq.*» de la menció de 987), i de fet hi ha grossos tossals entorn del poble, car ja se sap que els noms de castells contenen sovint ponderatives exageracions, per part dels senyors i carlans.

I amb aquest caràcter ja no ens ha de xocar, com feia, la disposició sintàctica poc romànica de substantiu subordinat + subst. bàsic, junyits asindècticament: estil llatinitzat d'ínflor heràldica, amb regust savi. Res de jactància peculiar dels aragonesos, això: un poble *Nidàngüla* és un municipi de Castella del Nord, prop de Sedano, 34 k. NNO. de Burgos. Entre Llgd. i Provença, dept. Ardèche, c. l'a. 975, una crònica del monestir de St. Pierre du Puy en Velay ens dona notícia d'un «*Nidus Aquilinus*, villa in pago Vivariense» *Hist. Lgd.* v, 17. El nostre riu *Agli*, flumen *AQUILINUM*, no és d'àngüles, perquè neix enclotat, però entre els rocosos calces i turons escarats de les Corberes.

¹ Així m'ho deia i escrivia l'informant més culte (senyor Jesús Burrel, que des de llavors, 1956, es traslladà a Bna.); així ho vaig sentir a cert professor Castro y Calvo, nat en aquell poble, plagiari de trista memòria, que «domesticava» la Universitat de Bna. (malaguanyada amada nostra) per aquells anys. La forma que avantposa Grieria, en la seva anàlisi dialectal del parlar del poble, del bon temps de l'autor, la tesi zuriquesa *La Frontera Catalano-aragonesa*. És també el nom oficial; i el dels nomenclàtors, guies i mapes.

AGUILÓ

Contra el que se sol creure el nom del vent *AQUILO*, *-ONIS*, no s'extingí després de l'Antiguitat en l'ús romànic, car amb l'evolució popular de la *-QUI-* fou usat, almenys pel nostre Guillem de Cervera: «Cara trista callar / fa lengües maldisents: / sí com pluges, anar / *aguilós* le grans vents» (tal com la tramuntana fa anarse'n la pluja), car és a tort que Ant. Thomas i G. Llabrés ho esmenen, creient restaurar una alteració d'un llatíisme poètic, però la lliçó és clara, sobretot en el ms. de Venècia, 145d. També l'usà el *Marsili* i ⁶⁰ *AlcM* en cita un testimoni doc. de 1317.